

Læringsmål:

Når du har arbeidet med dette kapitlet, skal du kunne

- forberede deg til skriftlig og muntlig eksamen
- tolke oppgavene du får til heldagsprøver og eksamen
- bruke kildetekster i større arbeider som heldagsprøver og eksamen
- planlegge og gjennomføre skriftlig og muntlig eksamen

KURS

1 Mot eksamen

TENK OVER

Hvorfor er det mange som gruer seg til større prøver? Hva er det du gleder eller gruer deg til?

Eksamensnerver!

«Jeg gruer meg skikkelig til eksamen. Jeg føler meg ikke forberedt i det hele tatt. Jeg er helt sikker på at det kommer til å gå rett i dass.»

Kjenner du deg igjen i sitatet? Det er mange som gruer seg til eksamen etter 10. trinn.

Det å være spent før eksamen er ganske vanlig, men det kan ofte føre noe positivt med seg. Spenning og nervøsitet kan virke skjerpende og gjøre at du yter bedre og er mer fokusert. I dette kapitlet skal vi gi deg noen tips til hvordan du kan gjennomføre eksamen. Det vil hjelpe deg i forberedelsene før eksamen og til å yte maksimalt på eksamensdagen. Kapitlet gir deg noen strategier og verktøy som vil hjelpe deg gjennom både skriftlig og muntlig eksamen.

► Gode forberedelser er nøkkelen til gode resultater.

12 | Kapittel 1 Mot eksamen

OPPGAVER

- 1 a Skriv ned minst tre ting du synes du mestrer i norskfaget, og som du tror du får bruk for ved skriftlig eksamen i norsk.
- b Skriv ned hvilke utfordringer du tror du får hvis du kommer opp i skriftlig eksamen i norsk.
- c Skriv ned hvordan du skal forberede deg mot eksamen.
- d 🧠🧠 Gå sammen to og to. Del med hverandre både hva dere mestrer, utfordringer og måter å forberede seg til eksamen på.
- e 🧠🧠 Velg dere en utfordring hver, som dere diskuterer med hverandre. Skriv ned hvilke råd og løsninger dere kom fram til.
- 2 a Hva gleder du deg til ved eksamen? Skriv en liste til deg selv.
- b Hvordan skal du bruke det du ser fram til ved eksamen, til å hjelpe deg i forberedelsene til eksamen?
- c Hva gruer du deg til ved eksamen? Hva er det som gjør at du gruer deg litt, tror du?
- d Hva skal til for at du skal grue deg litt mindre til eksamen? Tenkeskriv i tre minutter.

Skriftlig eksamen

Før du begynner med eksamensforberedelsene, er det lurt å vite litt om hvordan eksamen i norsk blir organisert.

Kompetansemål og grunnleggende ferdigheter

Læreplanen i norsk består av kompetansemål som sier hva du skal ha oppnådd når du går ut av grunnskolen. I tillegg legger læreplanen også vekt på arbeidet med de grunnleggende ferdighetene. Du skal kunne uttrykke deg både skriftlig og muntlig, skaffe deg kunnskap og informasjon gjennom lesing, og du skal kunne bruke digitale verktøy for å produsere og redigere ulike typer tekster. Ettersom eksamen tar utgangspunkt i både kompetansemål og grunnleggende ferdigheter, kan det være lurt å sjekke hva læreplanen sier om norskfaget.

Tema og forberedelsesmaterieell

Det er vanlig at skriftlig eksamen i norsk er knyttet til et bestemt tema. Før eksamen får du et forberedelsesmaterieell som består av tekster, bilder og illustrasjoner som du skal bruke når du forbereder deg til eksamen. Alle eksamensoppgavene er på en eller annen måte knyttet til temaet og tekstene i forberedelsesmaterieellet.

Kompetanse:
å være dyktig til noe,
beherske noe

Eksamensoppgavene tester kompetansen din

En god eksamensbesvarelse viser bredde i både kunnskap og ferdigheter. For eksempel kan du bli bedt om å kommentere dialektbruk og språklige virkemidler i en utlevert sangtekst, eller du kan få i oppgave å skrive videre på en vedlagt fortelling. Oppgavene kan ha bestemte krav og bestillinger. For eksempel kan det stå at teksten du skal skrive, skal ha innslag av direkte tale, sirkelkomposisjon eller retrospektiv fortelleteknikk. Som du ser, tester ikke disse oppgavetyperne bare din skriftlige kompetanse, men også kunnskapen din om språk og kultur og språklige virkemidler. Jo bredere fagkunnskap du har, jo bedre vil du kunne løse eksamensoppgavene. Det er til slutt en samlet vurdering av helheten i besvarelsen din som avgjør eksamenskarakteren.

OPPGAVER

- 3 a Finn læreplanen i norsk etter 10. trinn på Internett. Les igjennom alle kompetansemålene.
- b Hvilke kompetansemål er mest aktuelle for skriftlig eksamen, mener du? Skriv ned fem sentrale kompetansemål.
- c 🧠🧠 Gå sammen to og to. Presenter de kompetansemålene dere har valgt. Diskuter de kompetansemålene der dere har valgt ulikt.

- 4 Fyll ut et tokolonnotat om hva du føler at du mestrer, og hva du må øve mer på, for å nå kompetansemålene i læreplanen i norsk. Det kan for eksempel se slik ut:

Dette mestrer jeg	Dette vil jeg øve på
Skrive informerende	Gjenkjenne virkemidler i tekster
Sammenlikne klassiske og moderne tekster	Skrive reflekterende

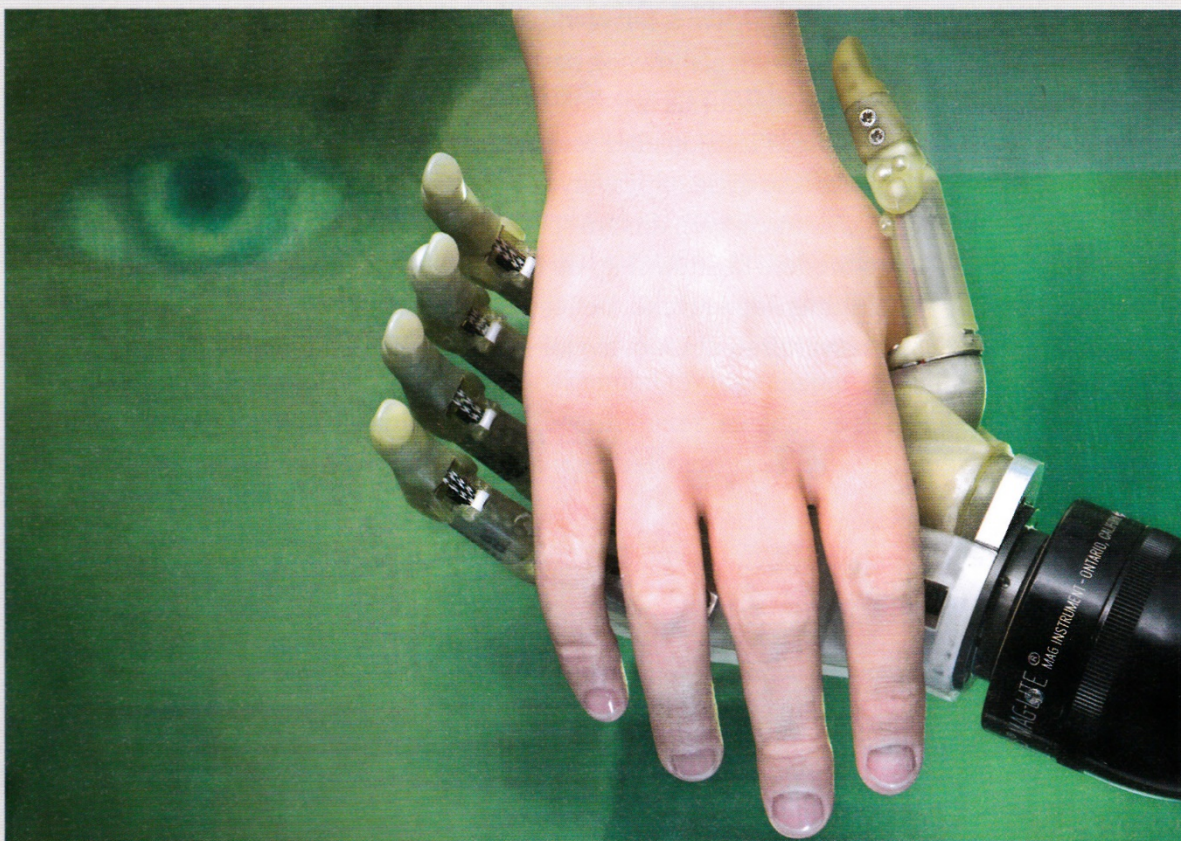
Trude og heldagsprøven

I det videre arbeidet med kapitlet skal vi følge Trude, som går i 10. klasse. Trude skal ha heldagsprøve i norsk. Læreren til Trude ønsket at elevene skulle få en forsmak på eksamen, så oppgavene elevene fikk til heldagsprøven, liknet på dem de ville få til eksamen. Temaet var «teknologi i framtiden», og Trude valgte denne oppgaven:

FØR DU LESER

Se på bildet. Hvilke assosiasjoner gir bildet? Tenkeskriv i tre minutter.

I forbindelse med utstillingen *Framtidens teknologi* har Teknisk museum utfordret skolen din til å bidra med en tekstsamling som består av framtidssjvisjoner. Skriv en sammenhengende tekst der du sammenlikner hvordan framtiden og utviklingen blir framstilt i bildet og i diktet «Jeg ser» av Sigbjørn Obstfelder. Hvorfor tror du framtidens teknologi bidrar til å skape både frykt og begeistring i dagens samfunn? Begrunn synspunktene dine.

EKSEMPELTEKST

Jeg ser

FØR DU LESER

Hvordan kjennes det når du føler at du ikke helt passer inn når du er et sted?

*Jeg ser på den hvite himmel,
jeg ser på de gråblå skyer,
jeg ser på den blodige sol.*

*Dette er altså verden.
Dette er altså klodenes hjem.*

En regndråpe!

*Jeg ser på de høye huse,
jeg ser på de tusende vinduer,
jeg ser på det fjerne kirketårn.*

*Dette er altså jorden.
Dette er altså menneskenes hjem.*

De gråblå skyer samler seg. Solen ble borte.

*Jeg ser på de velkleddede herrer,
jeg ser på de smilende damer,
jeg ser på de lutende hester.*

Hvor de gråblå skyer blir tunge.

*Jeg ser, jeg ser ...
Jeg er visst kommet på en feil klode!
Her er så underlig ...*

Fra Sigbjørn Obstfelder: *Digte* (1893)

OPPGAVER

- 5 a Se på bildet og les diktet. Hvilke assosiasjoner gir tekstene deg? Tenkeskriv i tre minutter.
- b Skriv ned hva ved bildet du mener handler om framtid og utvikling.
- c Skriv ned hva ved diktet du mener handler om framtid og utvikling.
- d Hva vil du si er felles og hva er forskjellig når du sammenlikner bildet og diktet?
- 6 Hvilke tanker gjør du deg om teknologi, framtid og utvikling? Tenkeskriv i tre minutter.

Å besvare eksamensoppgaven

Når du skal besvare en heldagsprøve eller eksamensoppgave, kan du følge skriveprosessens tre faser: før du skriver, mens du skriver, og etter at du har skrevet.

Før du skriver

Velge oppgave

Når du får et oppgavesett, skal du først gjøre deg godt kjent med alle oppgavene. På den måten skaffer du deg oversikt over alle oppgavene og kan velge den oppgaven som passer deg best. Unngå å gå i den fella å velge « den første og beste » oppgaven, som kanskje viser seg å ikke passe så godt for deg.

Tolke oppgaveteksten

Når du har valgt deg en oppgave, må du tolke oppgaven før du begynner å skrive. Du må forsikre deg om at du har forstått hva skriveoppdraget går ut på. Først etter at du har tolket og forstått skriveoppdraget, kan du begynne å jobbe med ulike ideer du kan bruke i teksten din.

Trude satte seg ned med oppgaveteksten for å finne ut hva skriveoppdraget gikk ut på. Ved første gjennomlesing syntes hun oppgaven var vanskelig å forstå. Språket var preget av faguttrykk, og setningene var lange og kompliserte. For å forstå oppgaven arbeidet Trude seg systematisk gjennom oppgaveteksten. Som hjelp brukte hun disse punktene:

Skriveoppdrag:

å skrive en tekst på bakgrunn av en oppgave eller bestilling som inneholder bestemte krav og kriterier, for eksempel: *Skriv en reflekterende tekst om mobbing til et ungdomsmagasin*

P

1 Finn nøkkelinformasjon i teksten

For å skaffe deg oversikt over hva oppgaven handler om, kan du nærlese oppgaveteksten flere ganger og markere med blyant det du mener er nøkkelinformasjon.

2 Hvilke skriveoperasjoner ber oppgaven om?

Skriv ned hvilke skriveoperasjoner oppgaveteksten ber om. Skal du sammenlikne, begrunne, reflektere, osv.?

3 Hvilke spørsmål skal besvares i oppgaven?

Skriv ned hvilke spørsmål som må besvares. Her kan det være lett å overse noe, så les oppgaveteksten nøye.

4 Hva slags norskfaglig kunnskap kreves for å løse oppgaven?

Hvilken kunnskap fra norskfaget må du bruke for å svare på oppgaven? Skriv en liste.

5 Beskriv skriveoppdraget med egne ord

Formuler den opprinnelige oppgaveteksten med egne ord. For eksempel kan du bruke en punktliste.

1 Finn nøkkelinformasjon i teksten

Framtid, utvikling, teknologi, begeistring, frykt

2 Hvilke skriveoperasjoner ber oppgaven om?

Sammenlikne og begrunne.

3 Hvilke spørsmål skal besvares i oppgaven?

Hvordan blir framtid og utvikling framstilt i diktet og bildet?

Hvorfor tror jeg at framtidens teknologi bidrar til å skape både frykt og begeistring i dagens samfunn?

4 Hva slags norskfaglig kunnskap kreves for å løse oppgaven?

Dikttolkning og bildetolkning. Sammenlikne to tekster. Argumenterende tekst.

5 Beskriv skriveoppdraget med egne ord

- Beskriv hvordan framtiden og utviklingen blir framstilt i diktet «Jeg ser» og det vedlagte bildet. Norskfaglige ferdigheter: Tolk og analyser både dikt og bilde.
- Sammenlikn diktet og bildet. Hva er likt, og hva er ulikt? Hvorfor er de like/ulike? Norskfaglige ferdigheter: Kunnskap om språk og kultur.
- Begrunn egne synspunkter knyttet til hvorfor framtidens teknologi skaper både frykt og begeistring i dagens samfunn. Norskfaglige ferdigheter: Kunne bruke eksempler og underbygge egne synspunkter.

► Etter at Trude hadde tolket skriveoppdraget, var oppgaven mer forståelig for henne, og hun kunne begynne å planlegge teksten sin.

P

TOLKE OPPGAVETEKST

Alle eksamensoppgaver ber deg utføre ulike skriveoperasjoner. Her er en forklarende liste over hva du kan bli bedt om å gjøre:

Diskutere: utveksle meninger

Beskrive: framstille, skildre, omtale

Gjøre greie for: definere, legge fram fakta uten å blande inn egne meninger og synspunkter

Reflektere: overveie, tenke over

Begrunne: grunngi, underbygge

Forklare: gjøre forståelig, presisere, kommentere

Drøfte: ta for seg og granske fra forskjellige sider

Sammenlikne: se på likheter og ulikheter,

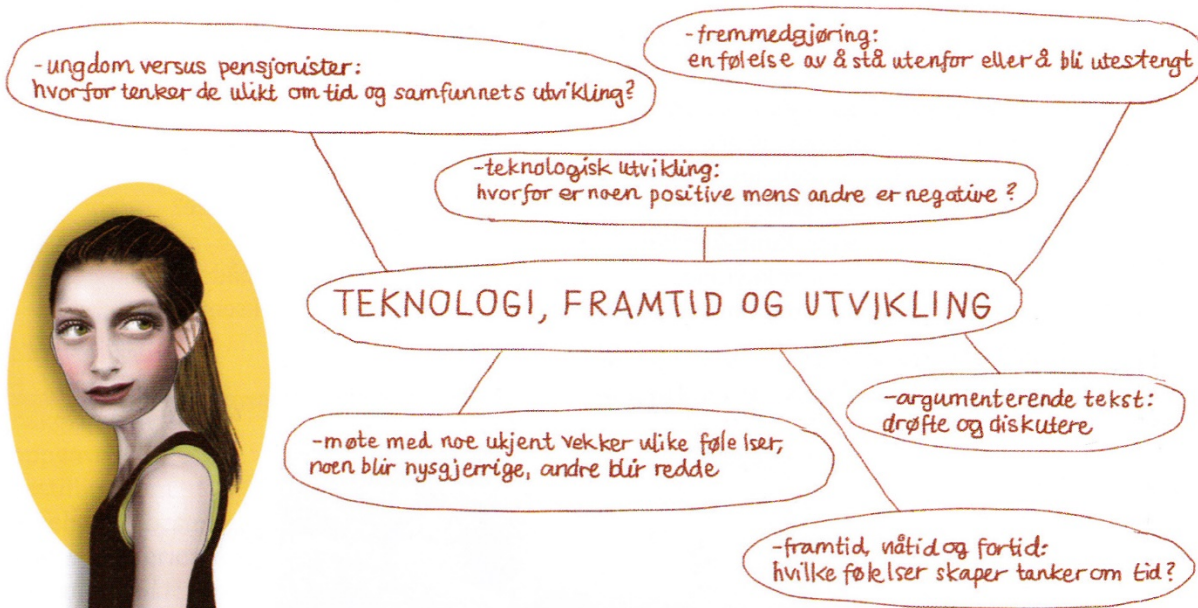
kommentere hva som skiller, og hva som er felles

Argumentere: klarlegge og bevise et standpunkt

Idémyldring

Som hjelp til å komme på hva du skal skrive om, kan du bruke ulike idémyldringsteknikker. Trude bestemte seg for å bruke *tankekart* under idémyldringen. Hun syntes hun kom på flest ideer og fikk sortert dem best ved hjelp av denne metoden. Hun kunne også ha brukt *tenkeskriving*, *tokolonnenotat* eller *venndiagram*.

▼ Slik så tankekartet til Trude ut etter idémyldringen.

Formål og mottaker

Etter idéfasen må du planlegge, disponere og strukturere teksten din. Du må med andre ord skape rammer for teksten din før du setter i gang med selve skrivingen. I denne fasen skal du ta hensyn til formålet med teksten, mottaker, valg av sjanger og lengde på teksten.

Trude visste at oppgaven åpnet for å skrive i flere sjangere, men ettersom oppgaven blant annet ba henne om å begrunne egne synspunkter om hvordan mennesket forholder seg til framtidens

P

HVILKE SJANGERE PASSER TIL DE ULIKE FORMÅLENE?

Formål	Forslag til sjanger
Fortelle	Novelle, dagbok, skuespill
Argumentere	Debattartikkel, leserinnlegg, argumenterende artikkel
Reflektere	Kåseri, essay, dagbok
Informere	Fagartikkel, nyhetsartikkel

teknologi, fant hun ut at en argumenterende tekst passet best til formålet med teksten. Målgruppen skulle være ungdom på hennes egen alder. Hun måtte dermed tilpasse språket, innholdet og formatet til mottakeren.

Disposisjon

Når du skriver saktekster, bør du alltid lage en disposisjon til teksten. En god disposisjon skaper en tydelig struktur og hjelper deg med å jobbe målrettet med teksten. Det finnes flere måter å lage en disposisjon på, blant annet *tankekart*, *flerkoloneskjema* eller en *strukturert liste* over rekkefølgen av hovedpunktene i teksten. Som hjelp når du skal sette opp disposisjon, kan du bruke en av oppskriftene på skriving av ulike teksttyper, som du har lært på 8. og 9. trinn.

P

SLIK SKRIVER DU EN ARGUMENTERENDE TEKST

- Skriv ned stikkord som du kan tenke deg å ha med i teksten.
- Finn informasjon og fakta du trenger for å skrive, i pålitelige kilder.
- Ordne stikkordene og resten av stoffet ditt i en disposisjon.
- Skriv en innledning der du presenterer temaet ditt.
- Skriv hoveddelen. Ta for deg argumenter for og imot saken din, også argumenter du ikke nødvendigvis er enig i selv. Pass på at du har gode avsnitt som begynner med en temasetning. Husk å variere språket ved å bruke tekstbindere.
- Skriv en avslutning der du oppsummerer argumentene du har tatt for deg i hoveddelen, og vis hvilken konklusjon du har kommet fram til.
- Lag en overskrift som får leseren interessert.

Trude valgte å disponere teksten sin ved å lage en strukturert liste. Som hjelp brukte hun oppskriften til hvordan man skriver argumenterende tekster. Slik så disposisjonen hennes ut:

Innledning:

Retorisk spørsmål om menneske og maskin for å vekke lesernes interesse og presentere tekstens tema og innhold.

Hoveddel:

1. Kort tolkning av diktets motiv og tema.
2. Kort tolkning av bildets motiv, for deretter å knytte dikt og bilde sammen ved å sammenlikne likheter og ulikheter.
3. Reflektere, diskutere og argumentere omkring temaet:
Har menneskeheten noen grunn til å frykte framtidens teknologi?

Avslutning:

Retorisk spørsmål som tvinger leseren til å ta stilling til sin egen eventuelle frykt eller begeistring for framtidens teknologi.

Bruke tekster og bilder fra forberedelsesmaterialet

Når det er knyttet ukjente tekster og bildemateriale til eksamensoppgaver, må du sette deg grundig inn i disse tekstene. Du må finne ut hva som er tekstenes tema, formål og budskap, og på hvilken måte de henger sammen med oppgaven. Da kan du bruke det du har lært om å lese for å lære, lese for å oppleve, og hvordan man leser tekster som er satt sammen av for eksempel bilde og tekst. Mens du nærleser teksten, tar du notater av nøkkelinformasjon underveis, markerer avsnitt, setninger og ord i teksten som du mener er relevant for det du selv skal skrive.

Trude leste og arbeidet seg igjennom diktet «Jeg ser» flere ganger, og ved hver gjennomlesing ga diktet henne nye tanker som gjorde at hun forsto mer av diktet. Hun jobbet også grundig med bildet og noterte ned alle assosiasjoner bildet ga henne. Etter at hun hadde gjort seg opp en mening om tema, motiv, formål og budskap i både tekst og bilde, skrev hun ned hva kildene tematisk og innholdsmessig hadde felles, og hva som skilte dem fra hverandre.

P

BRUKE TEKSTER OG BILDER FRA FORBEREDELSESMATERIALET

- Se på helheten i teksten.
- Se på detaljene i teksten.
- Lete etter virkemidler (kontraster, gjentakelser, metaforer, komposisjon, perspektiv, farger, osv.).
- Hvilke assosiasjoner får jeg når jeg leser teksten?
- Hva er budskapet i teksten?

OPPGAVER

7 a Du har fått utdelt samme dikt og bilde som Trude, men velger å skrive en annen oppgave på heldagsprøven: *Ungdomsmagasinet Ung har en skrivekonkurranse om ungdom og teknologi. Skriv en reflekterende tekst om ditt forhold til teknologi og utvikling. Bruk diktet og bildet på side 14–15.*

Skriv ned i stikkordsform hva formålet med teksten du skal skrive er, og hvem som er mottakerne av den.

b Tolk oppgaven. Skriv ned stikkord om hva oppgaven egentlig ber deg om å gjøre. Du kan bruke plakaten på side 16 til hjelp.

c Ha en idémyldring om hva teksten din kan handle om. Du kan bruke tipsene på side 18 til hjelp.

d Gjør et utvalg blant ideene dine som du vil at teksten din skal handle om. Sett opp en disposisjon. Du kan bruke tipsene på side 19 til hjelp.

e 🧠🧠 Se på diktet «Jeg ser» og bildet på side 14–15. Prøv å tolke tekstene og skriv ned tolkningene du skal bruke i teksten din.

f 🧠🧠 Gå sammen to og to. Del forslagene deres til problemløsning med hverandre.

8 🧠🧠 Diskuter: På hvilken måte kan Trudes framgangsmåte være nyttig under eksamen i norsk? Begrunn svaret.

Mens du skriver

Når du har planlagt teksten din godt, kan du gå i gang med skrivningen. Da følger du den disposisjonen du har satt opp, og skriver deg igjennom innledning, hoveddel og avslutning. I hoveddelen bør du sørge for å bruke eksempler fra kildene i oppgaven og huske å begrunne synspunktene dine. I denne delen trenger du ikke å legge så stor vekt på rettskriving.

Skrivesperre

Blir du rammet av skrivesperre, er det ingen grunn til å trykke på panikkknappen. Både tvangsskriving og refleksjonsskriving kan hjelpe deg ut av skrivesperra.

P

RÅD MOT SKRIVESPERRE

- Hvis alt stopper opp, kan såkalt tvangsskriving være et effektivt hjelpemiddel. Legg bort teksten du arbeider med, velg deg et tilfeldig ord, for eksempel en farge, og skriv helt fritt og usammenhengende om det som faller deg inn, i fem til ti minutter. Hver gang skrivningen stopper opp, fortsetter du med å skrive ordet du valgte deg, helt til du kommer på noe nytt å skrive om.
- Refleksjonsskriving kan også hjelpe deg i gang igjen. Skriv i fem minutter om hva du har fått til med teksten din, hva du mener som gjenstår, og hva det er som hindrer deg i å skrive videre.

Etter at du har skrevet

Når du er ferdig med førsteutkastet ditt, er det på tide å studere og bearbeide teksten din. Her ser du Trudes førsteutkast:

EKSEMPELTEKST

Teknologiske oppfinnelser har endret livene våre. Er det ikke snart på tide at vi mennesker bremser utviklingen sånn at vi ikke blir slaver av våre egne teknologiske hjelpe midler?

Jeg-personen i diktet «Jeg ser» opplever fremmed gjøringen på kroppen i sitt møte med byen. Han liker ikke det han ser og han føler seg ikke hjemme i møtet med alt det ukjente han ser.

Denne følelsen av fremmed gjøring kommer også tydelig fram i bildet. At en robot hilser på et menneske er fremmed for oss, for det skjer nok ikke før i fremtiden. Bildet står i motsetning til den mørke stemningen i «Jeg ser» for en håndhilsen betyr jo vennskap og enighet. Det bildet og diktet har felles, er at de begge skildrer en framtid å utvikling som vil by på utfordringer.

Når vi mennesker møter noe som er ukjent, reagerer vi på mange ulike måter. Noen blir skremt å trekker seg tilbake mens andre tar i mot det nye med åpne armer. Dette viser at vi mennesker er ulike på mange måter. For noen er tanken på at teknologiske oppfinnelser skal overta oppgavene våre i framtiden skremmende mens andre bare gleder seg til at det skal skje. Ungdom er mest positive til utviklingen, for de er født i data alderen å ser at teknologien gir mange muligheter. Teknologien åpner for stadig nye muligheter noe som er med på og utvikle samfunnet i en positiv retning.

Kanskje vi alle burde stoppe opp og tenke over om utviklingen bare er positiv, for da slipper vi at alle i framtiden tenker som jeg-personen i diktet «Jeg ser»: «Jeg er visst kommet på en feil klode! Her er så underlig ...».

Trude var i utgangspunktet fornøyd med førsteutkastet sitt, men etter å ha lest igjennom teksten og brukt vurderingsskjemaet for argumenterende tekster, fant hun likevel en del hun ville endre på. Hun så at hun måtte bruke flere eksempler fra kildene sine og underbygge egne meninger og synspunkter bedre underveis. I tillegg syntes hun at

siste del av hoveddelen ble litt ensidig, for hun skrev for det meste om begeistring og de positive framtidsutsiktene ved den teknologiske utviklingen. Hun så derimot at både språk og formuleringer hovedsakelig allerede var på plass. Noe av det hun måtte rette opp, var tekstbindingen. Derfor byttet hun ut enkelte ord og skapte ved hjelp av tekstbindere bedre sammenheng mellom setningene. I tillegg bearbeidet hun overgangene mellom de ulike avsnittene for å skape bedre språklig flyt og innholdsmessig sammenheng.

V

Å SKRIVE ARGUMENTERENDE TEKSTER

Sjekkliste	Ja	Nei	Kommentar
Artikkelen har en fengende og informativ overskrift			
Artikkelen har en innledning som presenterer temaet			
Hoveddelen er delt inn i avsnitt med temasetning og kommentarsetninger			
Forfatteren presenterer synet sitt på en sak			
Forfatteren argumenterer for sitt syn			
Forfatteren bruker flere typer argumenter			
Forfatteren presenterer andres syn på saken			
Forfatteren drøfter temaet i hoveddelen			
Forfatteren holder seg til saken			
I avslutningen oppsummerer forfatteren sin egen tekst og kommer fram til en konklusjon			
Artikkelen har et saklig og variert språk			
Det er brukt tekstbindere i teksten			
Språket er tilpasset mottakeren			
Forfatteren har brukt pålitelige kilder			
God rettskriving			
God tegnsetting			

P

SJEKKLISTE FØR INNLEVERING

Les igjennom teksten din og se til at du

- ikke deler opp ord som skal være sammensatte
- bruker og/å riktig
- bruker da/når riktig
- har riktig tegnsetting
- har riktig rettskriving
- har innledning og avslutning
- har delt teksten inn i avsnitt

F

TIPS

Hvis du har mulighet til det, er det nyttig å få en klassekamerat til å lese teksten din høyt for deg. Da hører du lett hvor språket ditt kan bli bedre og kan forbedre teksten.

Språkvaske: å lese igjennom teksten og rette opp skrivefeil, tegnsettingsfeil og forbedre språket

Til slutt språkvasket Trude teksten sin. Hun leste igjennom teksten flere ganger for å finne skrivefeil, og brukte sjekklisten hun hadde fått av læreren, for å forbedre teksten sin enda mer. Da hun hadde rettet opp det hun ikke var fornøyd med, leverte hun denne teksten:

EKSEMPELTEKST

Teknologiske oppfinnelser har endret måten vi lever livene våre på dramatisk i løpet av kort tid. Er det ikke snart på tide at menneskeheten bremser utviklingen, slik at vi ikke selv blir slaver av våre egne hjelpemidler?

Jeg-personen i diktet «Jeg ser» opplever fremmedgjøringen på kroppen i sitt møte med byen. Han liker ikke det han ser, og han blir skremt. «Jeg er visst kommet på en feil klode! Her er så underlig ...», sier han i de to siste verselinjene og understreker det at han ikke føler seg hjemme i møtet med alt dette ukjente.

Denne følelsen av fremmedgjøring kommer også tydelig fram i bildet, der vi ser en naken robot hånd hilse på en naken menneskehånd, en situasjon som ennå ligger langt fram i tid. Til tross for det science fiction-pregete og noe skremmende motivet, står bildet likevel i kontrast til den dystre og nesten depressive stemningen vi finner i «Jeg ser», for en håndhilsen signaliserer jo vennskap og enighet. En fellesnevner for både bilde og dikt er at de på hver sin måte skildrer en framtid og utvikling som vil by på utfordringer, både positive og negative.

I møtet med det ukjente reagerer vi mennesker ulikt. Noen blir skremt og trekker seg tilbake, mens andre blir nysgjerrige og tar imot det nye med et åpent sinn. Sånn er vi mennesker, ulike på mange måter. Derfor er det naturlig at tanken på at teknologiske nyvinninger og maskiner skal overta menneskelige funksjoner i framtiden, vil virke skremmende og fremmedgjørende for mange, mens andre igjen nesten ikke kan vente på at det skal skje. Unge mennesker er nok mer positive til den teknologiske utviklingen, noe som er naturlig, født i dataalderen som de er. Det er nok helst den eldre generasjon, de som er vant til å klare seg uten maskiner og elektroniske hjelpemidler, som er skeptisk til den raske teknologiske utviklingen.

Burde ikke egentlig flere av oss stoppe opp og reflektere over om den teknologiske utviklingen bare er av det gode? Så slipper vi i framtiden å havne i en situasjon hvor hele menneskeheten tenker som jeg-personen i diktet «Jeg ser»: «Jeg er visst kommet på en feil klode! Her er så underlig ...».

► *Gustave Caillebotte:*
«Le Pont de l'Europe»,
1876.

Trude fikk gode tilbakemeldinger fra læreren og mye skryt for måten hun hadde arbeidet med skriveprosessen på. Trude hadde allerede bestemt seg for at hun skulle bruke samme framgangsmåte under eksamen, og hun følte seg nå forberedt og klar.

OPPGAVER

- 9 a** Skriv førsteutkastet til en besvarelse av denne eksamensoppgaven:
Ungdomsmagasinet Ung har en skrivekonkurranse om ungdom og teknologi. Skriv en reflekterende tekst om ditt forhold til teknologi og utvikling. Bruk diktet og bildet på side 14–15.
- b** Bruk det du har lært om å bearbeide din egen tekst, til å forbedre førsteutkastet ditt.
- c** Hva var det du måtte forbedre i teksten din? Skriv en punktliste.
- d** Hvordan kan du bruke erfaringen med å bearbeide din egen tekst når du skal forberede deg til eksamen?
- 10 a** Skriv ned en liste over ting du vet du må arbeide med framover mot eksamen.
- b** Gjør om listen til en prioritert liste, med det viktigste øverst på listen og det minst viktige nederst.
- c** 🗣️🗣️ Presenter den prioriterte listen din for sidemannen og diskuter likheter og ulikheter med hensyn til utviklingsområder og prioritet.
- d** På hvilken måte skal du arbeide med dine egne utviklingsområder? Skriv ned din egen plan.
- e** 🗣️🗣️ Presenter planen din for sidemannen og diskuter hva som er realistisk å gjennomføre.

Muntlig eksamen

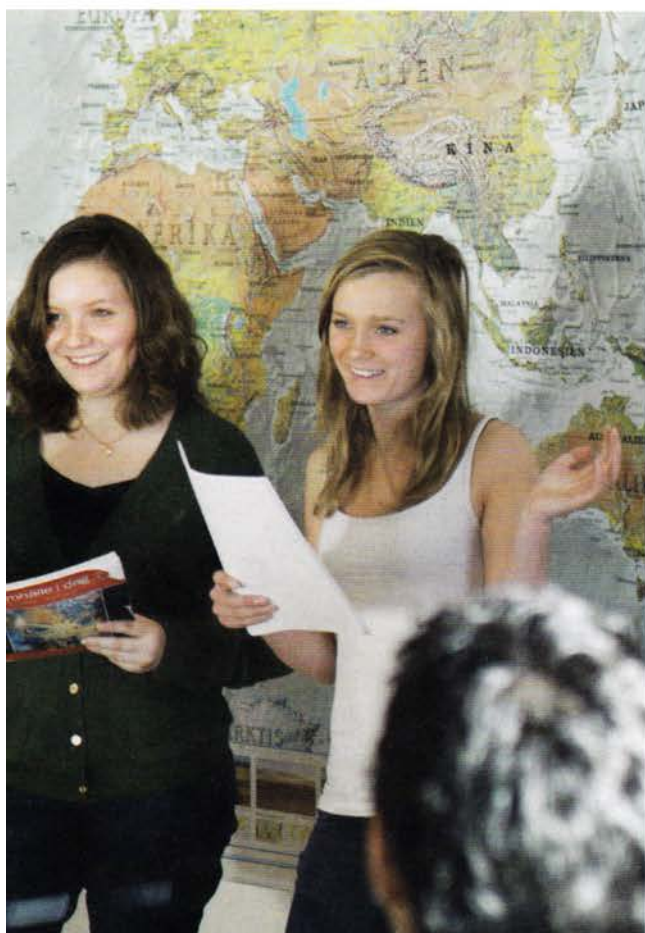
Til muntlig eksamen skal du vise hva du kan om et tema eller en problemstilling du har forberedt. Det er vanlig å holde en kort presentasjon, etterfulgt av en fagsamtale. Ettersom den muntlige eksamensformen også endres med jevne mellomrom, overlater vi til lærer å informere deg mer om eksamensform og det praktiske som er knyttet til muntlig eksamen.

Å velge problemstilling og bruke fremmede tekster

Oppgaven til muntlig eksamen kan være et bestemt tema eller en problemstilling som du skal arbeide videre med. Får du oppgitt et tema, er det første du må gjøre, å utarbeide en problemstilling.

Trude fikk følgende oppgave til muntlig eksamen:

Presenter Henrik Ibsens betydning for norsk kultur og samfunnsliv.

Det første Trude måtte gjøre, var å lage en god problemstilling. En god problemstilling er mest mulig avgrenset og presis. Det vil hjelpe deg til å lage en helhetlig presentasjon med tydelig fokus. I tillegg opplyser en god problemstilling om *hva* du skal snakke om, og *hva* du ønsker å finne ut av i løpet av presentasjonen. Når du skal lage problemstilling til muntlig eksamen, kan du bruke det du har lært i arbeid med fordypningsemnet på side 35.

▲ For å få en meget eller svært god karakter på muntlig eksamen bør problemstillingen din være formulert på en slik måte at du utfordrer deg selv.

Det er mange måter å formulere gode problemstillinger på. Her er noen eksempler på ulike spørsmålstyper du kan bruke i arbeidet med å lage en god problemstilling:

Faktaspørsmål: forklarer grunnleggende begreper og gir informasjon. Eksempel: *Hvilke bøker skrev Henrik Ibsen?*

Forklaringsspørsmål: forklarer sammenhenger. Eksempel: *Hvorfor skrev Ibsen dramaer om tiden han levde i?*

Vurderingsspørsmål: avdekker synspunkter og holdninger. Eksempel: *Hvilke holdninger hadde Ibsen til samfunnet han levde i?*

Handlingsspørsmål: leder til handling. Eksempel: *Hva kan vi lære av Ibsens samtidsdramaer?*

Ved muntlig eksamen bør du unngå å formulere problemstillingen som et faktaspørsmål. Da får du ikke dekket oppgaven du har fått, like godt som med andre spørsmålstyper. Bare se her: Faktaspørsmål: *Hvilke bøker skrev Henrik Ibsen?*

Trudes problemstilling var langt bedre: *Hvordan har Henrik Ibsens skuespill påvirket norsk kultur og samfunnsliv?*

For å kontrollere om du har laget en god problemstilling, kan du sjekke den opp mot disse spørsmålene:

1. Hva er det problemstillingen gir deg ny kunnskap om?
2. Er problemstillingen avgrenset slik at du kan besvare den i løpet av tiden som er til rådighet?
3. Er problemstillingen formulert slik at du bare får bekreftet ting du allerede tror eller vet, eller åpner den opp for at du faktisk kan finne ut noe nytt?

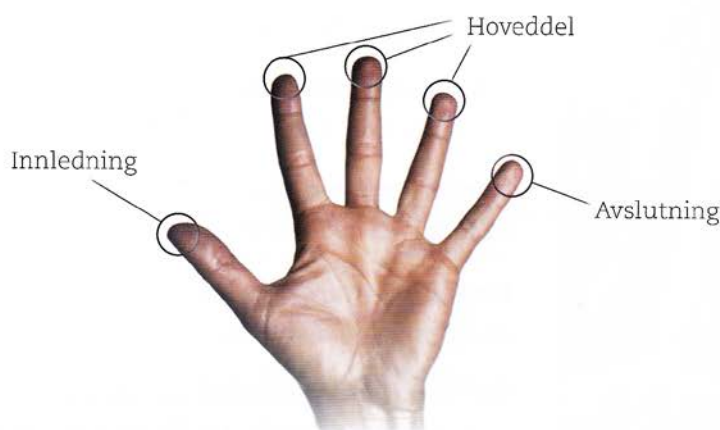
OPPGAVER

- 11 a Se på de ulike spørsmålstypene på side 27. Ta utgangspunkt i temaet *språkhistorie* og lag en problemstilling i hver spørsmålstype.
- b 🗣️🗣️ Gå sammen to og to. Les problemstillingene deres for hverandre og gjett hvilke spørsmålstyper det er snakk om.
- c Hvis du skulle hatt muntlig eksamen om en av problemstillingene, hvilken ville du ha valgt? Hvorfor ville du ha valgt nettopp den?
- 12 Hvilke spørsmålstyper tilhører disse problemstillingene?
- a Hvor mange romaner skrev Sigrid Undset, og hva var titlene på dem?
- b Hvordan påvirker engelsk og andre språk ungdoms måte å snakke på?
- c Hva mener elevene på min skole om bokmål og nynorsk?
- d Hvorfor er Ibsens dramaer fremdeles populære i store deler av verden?

Å forberede en presentasjon

På samme måte som når du skriver en tekst, må du lage en disposisjon for presentasjonen din. Trude brukte prinsippene i «den gylne hånda» da hun utarbeidet disposisjonen sin:

► Grekerne i antikken var opptatt av hvordan en god tale skulle bygges opp. De brukte begrepet «den gylne hånda» som en huskeregel for å disponere en tale. Talen skulle ha like mange momenter som det er fingre på en hånd.

Innledning:

Presentere problemstillingen: *Hvordan har Henrik Ibsens skuespill påvirket norsk kultur og samfunnsliv?*, og forklare hvordan du legger opp presentasjonen.

Hoveddel:

1. Kort presentasjon av Henrik Ibsens liv og forfatterskap.
2. Kort om Henrik Ibsens betydning for egen samtid.
3. Kort om Henrik Ibsens betydning for ettertiden.

Avslutning:

Kort oppsummering, konklusjon og kilder.

P

MUNTlige PRESENTASJONER

Når du skal holde en muntlig presentasjon, er disposisjon og presentasjonsform viktig. Her er noen tips.

Innledning av presentasjoner

- Gjør et godt og troverdig førsteinntrykk (etos).
- Skap interesse for temaet.
 - Si litt om hva presentasjonen skal handle om.
 - Ikke røp alt.
- Start med for eksempel en god historie med humoristisk poeng, lyd- eller videoklipp.
- Få tilhørerne til å forstå at du har god greie på det du snakker om (logos).

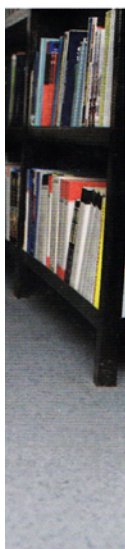
Avslutning av presentasjoner

- Samle trådene og runde av presentasjonen.
- Oppsummer og konkludere.

- Gjenta det viktigste i presentasjonen slik at du er sikker på at tilhørerne har fått det med seg.
- Prøve å vekke følelser hos tilhørerne (patos).
- Åpne for spørsmål fra tilhørerne.

Tips til digitale presentasjoner

- Presenter deg selv og temaet på første lysbilde.
- Ikke skriv for mye på hver side. Bruk helst stikkord.
- Vurder nøye hva du ønsker å oppnå med effekter, bilder, film og lydfiler du har med.
- Skriv konklusjonen på et eget lysbilde.
- Skriv opp kildene du har brukt, på siste lysbilde.

Å bruke kilder

Med problemstilling og disposisjon klar ble det enkelt for Trude å finne aktuell litteratur. Hun brukte flere kilder og arbeidet med disse tematisk. Kildetekstene hun brukte, var relevante for problemstillingen hennes, og de passet til tematikken i presentasjonen hennes. Trude var nøye med å skrive ned all litteratur hun brukte, for kildene måtte hun huske å oppgi under eksamen.

P

Å FØRE KILDELISTE

Kildetype	Oppsett	Eksempel
Internett	Etternavn, fornavn. Årstall. Tittel på artikkel i anførselstegn. Navn på nettsted. URL. Tidspunkt for nedlasting	UiO Senter for Ibsen-studier, Det humanistiske fakultet. https://www.hf.uio.no/is/Lest 29.05.2014 kl.17.30
Bøker	Etternavn, fornavn. Årstall. Full tittel på verk i kursiv. Forlag. Utgivelsessted Listen skal settes opp alfabetisk etter forfatternes etternavn	Haugan, Jørgen. 2014. <i>Dommedag og djevlepakt. Henrik Ibsens forfatterskap – fullt og helt</i> . Gyldendal. Oslo
Avis/tidsskrift	Etternavn, fornavn. Årstall. Tittelen på artikkelen. I: Navn på avis/tidsskrift i kursiv. Utgivelsesdato: sidetall	Christiansen, Atle: «Ibsen på ny – fullt og helt». I: <i>Aftenposten</i> . 29.05.2014
Muntlige kilder	Etternavn, fornavn. Årstall. Samtaledato	Ødegaard, Harald. 2014. Samtale 29.05.2014

Å holde presentasjon

Like viktig som at temaet blir presentert på en klar og ryddig måte, er det å øve på presentasjonsteknikken. Trude bestemte seg for ikke å bruke andre virkemidler enn seg selv og sin egen stemme under presentasjonen. Hun visste at det under eksamenssituasjonen var det faglige innholdet og kunnskapen hennes som ville være det viktigste, ikke effekter og hjelpemidler. Da hun øvde på presentasjonsteknikken sin, konsentrerte hun seg derfor om stemmebruk, kroppsspråk og bruk av manus. Trude hadde en tendens til å snakke for fort; hun var derfor ekstra bevisst på dette da hun øvde på den ferdige presentasjonen.

30 | Kapittel 1 Mot eksamen

Hun valgte i tillegg ut en liten sekvens fra en av bøkene hun hadde lest, som hun skulle lese høyt i løpet av presentasjonen. Det ville skape variasjon og tilføre presentasjonen «det lille ekstra».

P

PRESENTASJONSTEKNIKK

- **Stemmebruk:** Snakk høyt, tydelig og rolig. Prøv å uttale ordene så høyt og tydelig at alle forstår hva du sier.
 - **Uten manus:** Lær deg deler av innledningen og avslutningen utenat, slik at du kan ha blikkontakt med tilhørerne.
- Ha med stikkord til hjelp for å huske resten av manuset.
- **Kroppsspråk:** Stå støtt på begge beina. Vis at du er engasjert i det du snakker om. Hvis du synes det er naturlig, kan du bruke understrekende armbevegelser.

Fagsamtale

Under muntlig eksamen vil alltid fagsamtalen være sentral. Etter at Trude var ferdig med presentasjonen sin, utdypet hun temaet sitt og forsøkte å vise bredde i kunnskapen sin i samtalen med sensor og eksaminator. Det viste seg at samtalen ikke var så ulik de mange litterære samtalene klassen hadde hatt med læreren. Selv om sensor og eksaminator stilte henne spørsmål, følte det ikke som en utspørring, for spørsmålene som ble stilt, åpnet for en dialog der hun fikk muligheten til å vise kunnskap i norskfaget. Trude hadde på forhånd tenkt igjennom hva slags type spørsmål sensor og eksaminator kunne stille henne, og derfor ble hun heller ikke satt ut av overraskende spørsmål underveis i samtalen.

P

FAGSAMTALE

- Øv deg på fagsamtalen i forkant med en klassekamerat. Bytt på å være sensor og eksamenskandidat.
 - Tenk deg godt om før du svarer på spørsmålene du får.
 - Bruk god tid når du først har ordet. Husk at det er du som skal vise hva du kan.
- Bruk problemstillingen din og tenk igjennom hva slags spørsmål du kan få. Hva kan sensor ønske at du skal utdype? Hvilke beslektede emner bør du kunne si noe om?
 - Tenk igjennom hvordan du skal takle å få overraskende spørsmål.

► Når du er ferdig med eksamen, er du kanskje veldig fornøyd med det du har prestert.

OPPGAVER

- 13 a Bruk et norskfaglig emne i *Fabel* og lag en problemstilling til en presentasjon.
b Lag en disposisjon på grunnlag av problemstillingen.
c 🎭 Rollespill: To og to sammen. Hold presentasjonen for sidemannen. Bytt på å være sensor og eksamenskandidat.
d 🗣️ Gjennomfør en fagsamtale med hverandre.
e 🗣️ Still hverandre et overraskende og kanskje litt vanskelig spørsmål. Eksamenskandidaten prøver å finne et godt svar på det overraskende spørsmålet.
- 14 a Skriv ned en liste over ting du vet du må arbeide med framover mot muntlig eksamen.
b Gjør om listen til en prioritert liste, med det viktigste øverst på listen og det minst viktige nederst.
c På hvilken måte skal du arbeide med dine egne utviklingsområder? Skriv ned din egen plan.

32 | Kapittel 1 Mot eksamen

P

Å TOLKE OPPGAVETEKSTEN

- 1 **Finn nøkkelinformasjon i teksten**
For å skaffe deg oversikt over hva oppgaven handler om, bør du nærlese oppgaveteksten flere ganger og markere med blyant det du mener er nøkkelinformasjon.
- 2 **Hvilke skriveoperasjoner ber oppgaven om?**
Skriv ned hvilke skriveoperasjoner oppgaveteksten ber om. Skal du sammenlikne, begrunne, reflektere, osv.?
- 3 **Hvilke spørsmål skal besvares i oppgaven?**
Skriv ned hvilke spørsmål som må besvares. Her kan det være lett å overse noe, så les oppgaveteksten nøye.
- 4 **Hva slags norskfaglig kunnskap kreves for å løse oppgaven?**
Hvilken kunnskap fra norskfaget må du bruke for å svare på oppgaven? Skriv en liste.
- 5 **Beskriv skriveoppdraget med egne ord**
Formuler den opprinnelige oppgaveteksten med egne ord. For eksempel kan du bruke en punktliste.

V

VURDERINGSSKJEMA MUNTLLIG EKSAMEN

Sjekkliste	Ja	Nei	Kommentar
Presentasjonen har en tydelig problemstilling			
Presentasjonen har en innledning, hoveddel og avslutning			
Du reflekterer godt i presentasjonen			
Presentasjonen har en tydelig konklusjon			
Du fører kilder korrekt			
Du tilfører noe kreativt i presentasjonen, for eksempel bilder eller høytlesing			
Du har god presentasjonsteknikk			

V

VURDERINGSSKJEMA SKRIFTLIG EKSAMEN

Sjekkliste	Ja	Nei	Kommentar
Teksten har en tydelig problemstilling, som du svarer på			
Teksten har en innledning, hoveddel og avslutning			
Teksten innfrir formålet den har			
Teksten fyller kravene til sjangeren den er skrevet i (se egne sjekklister for sjangerne)			
Teksten inneholder kreative elementer – med hensyn til form og/eller innhold			
God tekstbinding			
God rettskriving			

I mål?

- Hvilke teknikker kan du bruke for å forberede deg best mulig til eksamen?
- Hvorfor er det spesielt viktig å disponere tiden godt under eksamen?
- Hvordan kan du sikre deg at du har forstått oppgavene?
- Hvordan skal du mestre nervene under eksamen?

P

FØR EKSAMEN

- Se på vurderinger og tilbakemeldinger du har fått før. Lag en prioritert liste over hva du må jobbe med.
- Lag deg en arbeidsplan for når og hvordan du skal arbeide med dette.
- Finn fram sjekklister til ulike sjangere og teksttyper du tror du kan få bruk for.
- Finn fram vurderingsskjemaer du tror du kan få bruk for.
- Sett deg inn i eksamensordningen.
- Bruk gamle eksamensoppgaver som skriveøvelser.

P

UNDER EKSAMEN

- Gode tekster er preget av god planlegging og godt forarbeid. Disponer tiden du har til rådighet, slik at du rekker å gjennomføre hele skriveprosessen.
- Sett opp en god disposisjon og/eller handlingsgang.
- Skriv førsteutkast. Bruk triks for skrivesperre underveis hvis du får det.
- Bearbeid førsteutkastet ditt med hjelp av sjekklister og vurderingsskjemaer.
- Språkvask teksten din til slutt.

T

INN I TEKSTENE

Mathias Vedeler: «Bli en superstudent», side 265
 Agnes Ravatn: «I sona», side 297

LOKUS

PÅ NETT

På elevnettstedet finner du disse ressursene til dette kapitlet:

- Læringsplakatene
- Vurderingsskjema til skriftlig og muntlig eksamen
- Kapittelquiz
- Digitale oppgaver

www.lokus.no/direkte/fabel/